

יחידות הוראה מבוססות תוכן לקידום מיומנויות אורייניות

יחידות הוראה שמטרתן לקדם מיומנויות אורייניות מתבססות על שילוב בין מטרות תוכן מגוונות לבין מטרות לשוניות. ביחידות אלה, התוכן צריך לאפשר מצד אחד למידה אפקטיבית של המיומנויות הלשוניות שנבחרו ומצד שני היכרות עם נושא מעורר ענין ומסקרן שיזמן מעורבות של התלמידים ויעשיר את עולמם.

האפקטיביות של יחידות הוראה לקידום מיומנויות אורייניות תלויה בשני עקרונות: הראשון, שלא מייצרים הפרדה בין הוראת מיומנויות להוראת תוכן ואילו השני הוא, שלא יוצרים הפרדה בין המיומנויות השונות. מה זה אומר?

בחירת תחום התוכן קלה יותר לכאורה. היא יכולה להתבסס על לוח השנה (חגים, עונות, ימים בין לאומיים), על אירוע אקטואלי שהתפרסם בתקשורת, על אירוע מזדמן שהתרחש בסביבת בית הספר, לאחד התלמידים או למורה, או כמובן על נושא מתוכנית הלימודים.

רמה גבוהה של אוריינות לשונית מבוססת על שליטה בחמשת המיומנויות הבאות:

1.

יסודות הקריאה
- שליטה בצופן
האלפביתי,
דיוק, קצב ושטף
הקריאה

2.

הבנת הנקרא
בטקסטים
מעולמות שיח
שונים

3.

שליטה והבנה
של אוצר מילים

4.

כתיבה לצרכים
תקשורתיים
ולנמענים שונים

5.

האזנה ודיבור
לצרכים תקשורתיים
שונים, כלומר ניהול
שיח דבור

בעבר היה מקובל לפתח אצל התלמידים והתלמידות כל אחת מהמיומנויות בנפרד. כיום ברור שכדי לקדם מיומנות מסוימת יש צורך לעבוד בו זמנית גם על יתר המיומנויות, כל זאת בהתאם למטרות ההוראה.

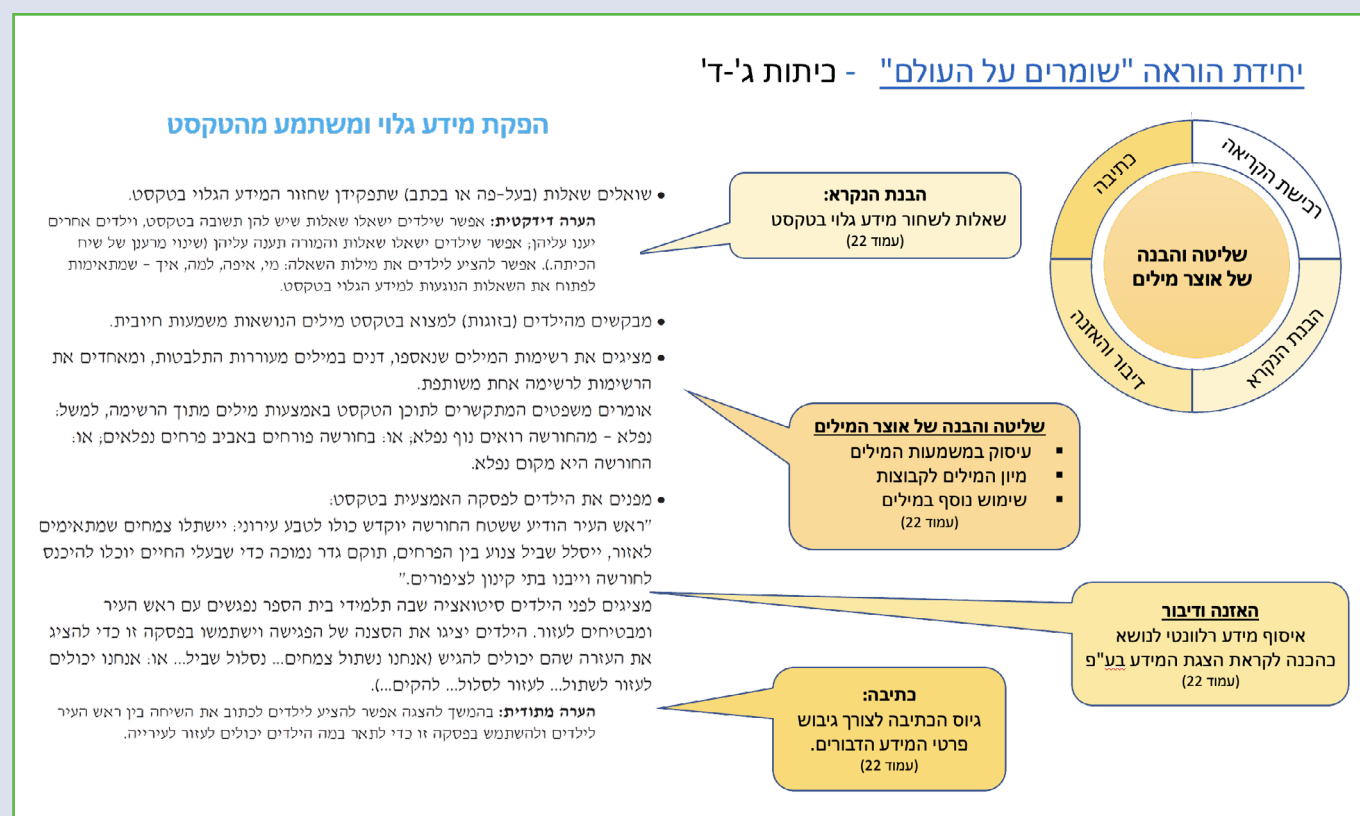
למשל, **הבנת הנקרא** מאוד תלויה בשליטה של התלמידים ביסודות הקריאה ובאוצר המילים הזמין להם. כאשר תלמידים מתקשים מאוד בפענוח או בקצב הקריאה, הם קוראים לאט יותר, עשויים להתעייף ולאבד את ההקשר של המשפט - דבר הפוגע ביכולתם להבין את הטקסט. לכן, כשעובדים על קידום תהליכי הבנת הנקרא מאוד חשוב להוסיף גם עבודה על המיומנויות האלו:

- הרחבת אוצר המילים – הקנייה מפורשת של מילים שהילדים עשויים לא להכיר או להתקשות בהן בקריאת הטקסט והבנתו. חשוב לזהות מילים שתשמשנה את התלמידים גם בחיי היום יום מעבר לקריאה של הטקסט. כדאי להרחיב את אוצר המילים באמצעות דיונים מטרימים לקריאה במהלכה או בסופה, שמאפשרים שיח על מצבים חברתיים ורגשיים שעולים מהטקסט ומרחיבים את הלקסיקון של התלמידים.
- קידום יכולת הילדים לקרוא בקצב התקין ובאופן מדויק, כלומר שליטה בשטף הקריאה.
- כתיבה בעקבות הטקסט.

באותו האופן **קריאה מדויקת** תלויה בהיכרות מוקדמת עם המילים - קל יותר לפענח מילים מוכרות ולקרוא אותן באופן מדויק. ההיכרות שלנו עם המילה, בין אם זו היכרות טקסטואלית ובין אם אודיטורית, עוזרת לבקרה על הדיוק של הקריאה וגם על הקצב ומכאן השטף. כלומר, כדי שתלמידה תקרא באופן מדויק, בקצב הנכון ובשטף, אין טעם להתאמן איתה שוב ושוב על קריאה של צירופים. עדיף לזמן לה האזנה לקריאה מיומנת של טקסטים שבאמצעותה היא תיחשף לקצב ולהנגנה הנכונה של המילים ותעשיר את אוצר המילים שלה, ולקיים שיחה בכיתה סביב המשמעויות האפשריות השונות של מילים בטקסט.

כיצד נשתמש ביחידת הוראה לצורך פיתוח מיומנויות של אוריינות לשונית?

נתבונן לדוגמא על יחידת ההוראה "**שומרים על העולם**" המיועדת לכיתות ג'-ד' ועוסקת בתחום התוכן של החינוך הסביבתי. המיומנות האוריינית הראשית שמטרתה לקדם היא **שליטה והבנה של אוצר מילים** אך היא משלבת בתוכה גם מיומנויות אחרות. למשל, אחד הטקסטים המוצעים ביחידה הוא "מצילים את החורשה" - טקסט קצר במרכזו חורשה קטנה בפאתי כפר סבא, שתלמידי בית ספר נחלצו לשיקומה. כפי שניתן לראות בתרשים, לאחר קריאת הטקסט מוצע לקיים שיח של שאלות ותשובות שתפקידן שחזור המידע הגלוי בטקסט. לאחר שהטקסט בכללותו מובן לתלמידים עוברים להוראת מילים נבחרות מתוך הטקסט ומבקשים מהתלמידים לשלבן במשפטים חדשים. בחלק האחרון של השיעור התלמידים מתבקשים ליצור בעצמם סצינה, בהמחזה או בכתיבה, בה הם נפגשים עם ראש העיר ומציגים בפניו הצעות ורעיונות העולים מהטקסט. משימה זו מזמנת לתלמידים אפשרות לשלב את המילים החדשות שלמדו כחלק משיחה. במסגרת תכנון השיעור המורה צריכה לקבוע אילו פרקי זמן יוקדשו למיומנות הראשית ואילו פרקי זמן יוקדשו למיומנויות האחרות התומכות בה.



עבודה עם יחידות הוראה מסוג זה מאפשרות לנו לתמוך טוב יותר **בהוראה דיפרנציאלית** לתלמידים בהתאם לרמות השונות. הכיתה כולה יכולה לעסוק באותו טקסט, להאזין לו, לקרוא אותו ולדון בו. כל התלמידים גם יכולים להשתתף יחד בפעילויות סביב הטקסט כמו ציור, המחזה או כתיבה. לצד זאת, המורה יכולה להתאים פעילויות וחומרי למידה לתלמידים לפי שליטתם במיומנויות הלשוניות העומדות במוקד היחידה. למשל, לאחר קריאת הטקסט ניתן לבקש מתלמידים עם קשיים בפענוח לקרוא מילים מחוץ להקשר התוכני כאשר הן מחולקות לצירופים ולעיתים גם ליצור מילה חדשה מהצירופים

”המפורקים“. עבור תלמידים עם קשיים בקצב הקריאה ניתן לחלק את הטקסט למקטעים או להדגים להם את אופן הקריאה בקצב המתאים. עבור תלמידים עם קשיים בהבנת הנקרא המורה יכולה לפתח ציפייה לקראת הקריאה ולשאל שאלות שיש להן תשובה בטקסט, במהלך הקריאה המורה יכולה לייצר היסקים ובסוף הקריאה לחזור לשאלות ולזהות עבור אילו שאלות קיבלנו תשובה ועל אילו לא. עבור התלמידים המתקדמים המורה יכולה לתכנן משימות מורכבות יותר שיתבססו על הבנה טובה של הנקרא ועל יכולת עבודה עצמאית.

בהתאם למטרות ההוראה, חלק מהמשימות תתקיימנה בקבוצות עבודה קטנות. חשוב שהקבוצות תהיינה דינמיות ושהחלוקה תיעשה על בסיס נתונים. תתכן גם חלוקה לקבוצות על פי נושאי התוכן כך שתלמידים יוכלו להתפתח ולבוא לידי ביטוי גם ביחס לתחומי העניין שלהם.

מהן אמות המידה ליחידת הוראה טובה?

- 1. קיימת התאמה בין האפשרויות שהטקסטים ביחידה מזמנים לבין המטרות הלשוניות שבמוקד היחידה - למשל, אם מטרת היחידה היא כתיבת סיפור על חוויה משפחתית חשוב שהיחידה תאפשר חשיפה מוקדמת לטקסטים איכותיים מאותה סוגה. דוגמא נוספת - אם נרצה ללמד אסטרטגיה מסוימת של הבנת הנקרא, למשל זיהוי אזכורים, נדאג לבחור טקסט מתאים שמכיל אזכורים רבים.**
- 2. היחידה כוללת הצעות לשימוש בסביבה לימודית שתתמוך בעבודה דיפרנציאלית של תלמידים, כלומר הצעות לפעילויות של עבודה עצמאית סביב מיומנויות ותוכן מהיחידה.**
- 3. היחידה משלבת שימוש במגוון של טקסטים מאותו תחום תוכן שיאפשרו היכרות עם סוגות שונות. יש לבחור טקסטים מרכזיים להוראה וטקסטים נלווים לצורך עבודה עצמית.**
- 4. היחידה משלבת עבודה מפורשת על הרחבת אוצר המילים וכן המלצות לבחירת מילים שהיכרות עמן תתרום באופן משמעותי לתלמידים.**
- 5. ליחידה יש תוצר כיתתי מוגדר כמו המחזה של סיפור, כתיבה של אלבום חוויות או המלצות, ספר מידע כיתתי, קיר המציג מילים חדשות שנלמדו ועוד. הכנת התוצר מאפשרת לתלמידים להדגים ולחזק שוב את המיומנויות עליהן עבדו ואת היכרותם עם עולם התוכן. כמו כן הכנת התוצר תורמת לתחושת הלכידות הכיתתית ולהגברת המעורבות של כלל התלמידים.**
- 6. היחידה כוללת המלצות לחלוקת זמנים לשילוב האופנויות השונות ביחידה כמו גם לעבודה כיתתית ולעבודה בקבוצות או עבודה עצמאית.**

הטקסט מבוסס על שיחות עם חני קרמר, מדריכה ארצית מטעם המינהל הפדגוגי- האגף לחינוך יסודי ועם מיכל ידידיה, מאמנת אוריינות בבית הספר ”אלמוג“ בליווי ברנקה וייס. ■

